

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลาช้านาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนับพันปี ตามที่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งยังเกี่ยวข้องกับชีวิตของทุกคนอย่างใกล้ชิดอยู่ทุกวันที่เดียว เพราะศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมของคน แต่ดูเหมือนว่าความใกล้ชิดกันมากจนแทบจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะได้ให้ความสนใจพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาแต่โบราณ ประกอบกับความคิดที่ว่าศาสนาเป็นเรื่องของพระสงฆ์ อีกทั้งในปัจจุบันสถานที่ให้ความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังก็มีแต่เพียงวัด ซึ่งต้องมุ่งเน้นให้การศึกษาและอบรมแก่พระภิกษุ-สามเณรที่อยู่ในวัดอยู่แล้ว ทำให้ไม่มีสถาบันหรือสถานที่นอกเหนือจากวัด ที่จะให้บริการความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างเปิดกว้างและสะดวกสบาย เหมาะสมแก่คนสนใจทั่วไปที่จะเข้าไปใช้บริการได้

ผู้วิจัยจึงคิดว่า ถึงเวลาแล้วที่เราควรมีสถานที่ที่สามารถให้บริการทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยจะเป็นที่เก็บรวบรวม และให้บริการสื่อทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และไม่เป็นสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับธรรมะ และการศึกษาหลักสูตรและกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยการใช้บริการอย่างเปิดกว้าง แก่พระภิกษุ-สามเณร ครู-อาจารย์ นักเรียน นิสิต-นักศึกษา ประชาชน และบุคคลที่สนใจทั่วไป

เนื้อหาในบทนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับศูนย์วิทยบริการ และส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ดังรายละเอียดข้างล่างนี้

การเรียกชื่อศูนย์วิทยบริการ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ให้บริการทางวิชาการพบว่า การเรียกชื่อหรือให้ชื่อสถานที่นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการคือ

1. สิ่งที่ทำให้บริการ เช่น หนังสือ สิ่งพิมพ์ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ฯลฯ ถ้าให้บริการสิ่งพิมพ์อย่างเดียวเรามักจะเรียกว่าห้องสมุด แต่ถ้าให้บริการวัสดุอุปกรณ์อย่างเดียว เรามักเรียกว่า ศูนย์โสตทัศนศึกษา แต่ถ้าให้บริการทั้งสองอย่างรวมกัน เราเรียกกันหลายอย่าง เช่น ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์วิชาการ ศูนย์การเรียน เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์ของการให้บริการ เช่น ส่งเสริมการสอน เรียกว่า ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center หรือ IMC), หรือสนับสนุนการเรียน เรียกว่า ห้องสมุดแห่งการเรียนรู้ (Learning Resources Library), ถ้าเน้นบริการให้ชุดว่าบริการทั้งครู และนักเรียน ก็เรียกว่า ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษา (Educatoinal Media Center หรือ EMC) ถ้าบอกให้รู้ว่าไม่เพียงแต่วัสดุเท่านั้น แต่รวมถึงวิทยาการที่เป็นประโยชน์ ก็เรียกว่า ศูนย์แหล่งวิทยาการ (Resource Center)

เน็กเลย์ (Neagley 1969: 104) ได้ใช้ชื่อเรียกศูนย์ต่าง ๆ ในความหมายที่สามารถแทนที่ซึ่งกันและกันได้ ในหนังสือของเขา เช่น ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center หรือเรียกชื่อย่อว่า IMC), ศูนย์วัสดุการศึกษา (Educational Materials Center), ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Media Center), ศูนย์แหล่งการเรียนรู้ (Learning Resource Center), ศูนย์แหล่งความรู้ (Knowledge Resource Center), ศูนย์แหล่งการสอน (Instructional Resource Center)

นอกจากนี้ สุเวช ฌ ทนองคาย (2516 : 11-12) ได้รวบรวมชื่อเรียกของศูนย์วิทยบริการที่แตกต่างกัน ดังนี้ คือ ไว้ดังนี้คือ

- ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ (Media Center)
- ศูนย์แหล่งวัสดุการเรียน (Learning Material Resource Center)
- ศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center)
- ศูนย์วัสดุ (Material Center)
- ห้องสมุดแห่งการเรียนรู้ (Learning Resource Library)
- ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การศึกษา (Educational Media Center)
- ศูนย์วัสดุการศึกษา (Educational Materials Center)
- ศูนย์การเรียน (The Learning Center)

ศูนย์แหล่งวัสดุ (Resource Materials Center)
 ศูนย์แหล่งวิทยาการ (Resource Center)
 ห้องสมุดแบบเรียน (Textbook Library)
 ห้องสมุดวัสดุอุปกรณ์เอนกประสงค์ (Multi-Media Library)
 ห้องปฏิบัติการวัสดุหลักสูตร (Curriculum Materials Laboratory)
 ห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum Laboratory)
 ห้องสมุดหลักสูตร (Curriculum Library)
 ศูนย์แหล่งความรู้ (Knowledge Resource Center)
 ศูนย์หลักสูตร (Curriculum Center)

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ว่าศูนย์หรือหน่วยงานที่ให้บริการทางวิชาการต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปหลายอย่างตามตัวแปร 2 ประการดังกล่าวมาแล้วข้างต้น คือสิ่งที่ให้บริการ และวัตถุประสงค์ของการให้บริการ แต่ก็มีจุดมุ่งหมายหลักที่จะสนับสนุนหรือส่งเสริมการเรียนรู้ การสอน เพื่อให้การเรียนรู้ของบุคคลและการสอนของครูมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นทั้งนั้น

ความหมาย

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะโดยผู้วิจัยได้ให้ความหมายของ "ศูนย์วิทยบริการ" สำหรับงานวิจัยนี้ว่า หมายถึงแหล่งที่เก็บรวบรวมและให้บริการสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์ เกี่ยวกับธรรมะและกิจกรรมในพระพุทธศาสนา แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็มีผู้ให้ความหมายคำนี้ต่างกัน ดังรายละเอียดข้างล่างนี้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า มีผู้ให้คำนิยามหลายท่านด้วยกันที่เห็นสอดคล้อง คือ สุเวช ฌ ทองคายน (2516: 17), มานิตา ศรีสาคร (2525: 17), วัฒนานร เทื่อนสุวรรณ (2530 : 17), สวานสัน (Swanson 1973 : 22-23), มิลเลอร์ (Miller 1973 : 7-8), เอ็ดเวิร์ด (Edwards 1973 : 1-2) และคำจำกัดความในหนังสือ Organizing Resources (1975:357) ความหมายดังนี้คือ

เป็นแหล่งรวมแนวความคิดและสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์ และไม่ใช่สิ่งพิมพ์ คือ วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ เป็นสถานที่ที่มีการวางแผนอย่างดีสำหรับเก็บวัสดุ อุปกรณ์ ภายใต้

การดูแล และการอำนวยความสะดวกของผู้ที่มีความรู้เป็นอย่างดีทางวัสดุการศึกษาทั่วไป และพัฒนา วัสดุการศึกษาใหม่ ๆ รวมทั้งผลิต ประเมินคุณค่า และการให้บริการสื่อเพื่อส่งเสริมการศึกษา ความรู้แก่ ครู นักเรียน ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา และบุคคลที่สนใจทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งแสวงหาความรู้อย่างมีระเบียบโดยใช้สื่อการศึกษา

ส่วนผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างออกไปจากข้างต้น เช่น แมคกินนิสส์ (McGinniss 1971: 154-156) ให้ความหมายของศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center หรือ IMC) ว่า ศูนย์วัสดุการสอน เป็นศูนย์ที่เกิดจากการรวมกันเป็นส่วนกลาง และมีการจัดซื้อวัสดุอย่างระมัดระวังโดยผู้ชำนาญทางวัสดุการศึกษา (Media specialist) ทำให้เกิดความประหยัด (Economy) ผลจากการจัดองค์การโดยผู้ที่ได้รับการอบรมมาสำหรับงานนี้ โดยเฉพาะ ทำให้ศูนย์นี้มีประสิทธิภาพ (Efficiency) และมีความเป็นเลิศ (Excellence) เนื่องจากว่าศูนย์นี้สามารถให้บริการแก่ครูและนักเรียนได้ ครูจะได้รับการช่วยเหลือให้สอน นักเรียนได้อย่างเต็มความสามารถ และนักเรียนสามารถเรียนรู้วิธีการใช้สื่อได้ทุกชนิดในการ ศึกษาหาความรู้ ซึ่งจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้

เทอร์เลอร์ (Taylor 1973 : 7-8) ให้ความหมายของศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Material Center) ไว้ว่า เป็นศูนย์ที่เริ่มต้นมาจากการรวมห้องสมุดโดย ทั่วไปเข้ากับแผนกโสตทัศนวัสดุ จากการรวมนี้ ไม่เพียงแต่จะเป็นผลให้มีบริการต่าง ๆ จาก 2 สาขาที่แยกกันของโรงเรียนหนึ่ง ๆ เท่านั้น แต่ยังมีบริการใหม่ ๆ อันเป็นผลมาจากการรวมการ บริหารงานของ 2 สาขานี้อีกด้วย

ส่วน วิลเลอร์ (Wheeler 1973:16-20) ได้แบ่งประเภทของ ศูนย์วัสดุการสอน (Instruction Media Center หรือ IMC ในปัจจุบันที่มีคนสนใจไว้ 3 ประเภท คือ

1. ศูนย์วัสดุการสอนท้องถิ่น เป็นการร่วมมือเพื่อให้บริการแก่ ครู และนักเรียน ในโรงเรียนที่อยู่ในเขตติดกัน
2. ศูนย์วัสดุการสอนเขต ให้บริการเหมือนสถานที่เก็บวัสดุ และเป็นตัวแทนในการให้บริการแก่โรงเรียนในเขตเดียวกัน
3. ศูนย์วัสดุการสอนของ โรงเรียนซึ่งเป็นห้องสมุดของ โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้จากสื่อการศึกษา

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Media Center) ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับศูนย์วิทยบริการต่าง ๆ ดังนี้

ฟิลลิปส์ (Phillips 1973 : 18-19) ได้ให้ความหมายของศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Material Center) ไว้ว่า มิใช่เป็นเพียงแค่อั่งห้องสมุดร่วมกับศูนย์โสตทัศนวัสดุเท่านั้น ภายในศูนย์ ๆ ยังเก็บรวบรวมสิ่งพิมพ์ที่เราไม่คอยพบในห้องสมุดโดยทั่วไป และจะให้บริการยืมสิ่งพิมพ์ และโสตทัศนวัสดุ ซึ่งสามารถยืมกลับได้ และใช้ในศูนย์ก็ได้ นอกจากนี้ยังมีการให้บริการผลิตสื่อการเรียนการสอน และบริการให้คำปรึกษาแก่ครู ผู้บริหาร นักเรียน เพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนโดยเฉพาะ

หน้าที่ของศูนย์วิทยบริการ

ไวท์แนค (Whitenack 1973: 14) กล่าวว่า หน้าที่ของศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center หรือ IMC คือ

1. ให้อาจารย์ และนักเรียนใช้สื่อ และเทคโนโลยี และบริการทุกชนิดเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ในโปรแกรมการศึกษาด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ
2. แสดงความสำคัญของการใช้สื่อเพื่อที่จะส่งเสริมการเรียนของเด็กแต่ละคนและปรับปรุงการเรียนรู้เป็นรายบุคคล โดยผ่านสื่อทุกชนิด

มิลเลอร์ (Miller 1973 : 7-8) กล่าวว่า หน้าที่ของศูนย์วัสดุการสอน (Instructional materials Center) ช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถใช้สื่อการสอนอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจะสัมพันธ์กับการขยายตัวของวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในสมัยปัจจุบัน จึงได้มีการรวมการให้บริการห้องสมุดและโสตทัศนวัสดุเข้าด้วยกัน

เทย์เลอร์ (Taylor 1971 : 179) กล่าวถึง หน้าที่ของศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Materials Center หรือ IMC) ในโรงเรียน ดังนี้คือ

1. การสอนเป็นกลุ่มสำหรับการเรียนอย่างธรรมดา
2. การศึกษา ประชุม และใช้สื่อที่เกี่ยวข้อง
3. การศึกษาหาความรู้เป็นรายบุคคล

4. การผลิตวัสดุอุปกรณ์โดยครู และนักเรียนโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น
5. การพัฒนาทักษะในการอ่าน ฟัง และดู
6. การแนะนำการใช้สื่อการศึกษาของโรงเรียน และชุมชน
7. การพิจารณาคัดเลือกวัสดุที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร
8. การพิจารณาคัดเลือกวัสดุให้เหมาะสมกับความสนใจของนักเรียน
9. การพิจารณาคัดเลือกวัสดุสำหรับคณะครูในโรงเรียน
10. โปรแกรมการฝึกอบรมเกี่ยวกับลักษณะของสื่อและการใช้งาน

บราวน์ (Brown 1969 : 621) ได้เสนอแนะหน้าที่ของศูนย์วิชาการระดับโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ครูและเจ้าหน้าที่ศูนย์ร่วมกันวางจุดมุ่งหมายการสอน โดยให้ความสนใจในภูมิหลัง ความสามารถ ความต้องการ ความสนใจ และความรู้ของนักเรียนแต่ละคน และวางแผนการใช้วัสดุต่าง ๆ เครื่องมือ และบุคคลอย่างหนึ่งอย่างใด หรือหลายอย่างร่วมกัน เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
2. เจ้าหน้าที่ศูนย์ทำงานใกล้ชิดกับครู นักเรียน และชุมชนในการเลือกวัสดุที่จะใช้ในศูนย์ให้เหมาะสม
3. เจ้าหน้าที่ศูนย์และครูจัดให้นักเรียนได้รับประโยชน์จากศูนย์ตามความสามารถของแต่ละคน โดยกระจายสิ่งพิมพ์ หรือ วัสดุทัศนวัสดุไปตามสถานที่เรียนที่อาจจะสะดวกในการใช้วัสดุเหล่านั้น
4. เจ้าหน้าที่ศูนย์และครูร่วมกันแนะนำนักเรียนในการเลือก และใช้วัสดุตลอดเวลาที่เรียน จัดตารางการใช้ศูนย์ให้เหมาะสม
5. จัดบริการทางเทคนิคและอำนวยความสะดวกตามความจำเป็น เพื่อช่วยให้นักเรียน หรือ ครูสามารถผลิตสไลด์ ภาพโปร่งแสง แผนภูมิ फिल्मภาพยนตร์ การอัดสำเนาวัสดุ
6. เจ้าหน้าที่ศูนย์แนะแหล่งการศึกษาที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา
7. เจ้าหน้าที่ศูนย์และช่างเทคนิคแนะนำการใช้เครื่องช่วยสอน การฟัง การประชุม กลุ่มเล็ก ๆ การใช้เครื่องฉาย จานเสียง หรือเทปบันทึกภาพ ตลอดเวลาที่เรียนอยู่ในศูนย์วิชาการ
8. ครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ร่วมกันประเมินค่าในการอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปปรับปรุงศูนย์วิชาการให้ดีขึ้น

คัลลิ่ง (Culling 1976: 54-56) กล่าวถึงหน้าที่ของศูนย์วัสดุการสอนของครูในประเทศอังกฤษว่า แต่ละศูนย์จะมีโปรแกรมลักษณะ และหน้าที่ในการดำเนินงานต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับครูในท้องถิ่นนั้น ๆ รวมทั้งบุคลิกลักษณะความสนใจของหัวหน้าศูนย์ แต่มีหน้าที่หลัก ๆ คือ

1. การพัฒนาหลักสูตรซึ่งครูแต่ละท้องถิ่นประชุมปรึกษาและพิจารณานำไปใช้
2. การอบรมครู โดยเฉพาะก่อนเริ่มสอน จะช่วยเตรียมครูใหม่เป็นอย่างดี
3. กิจกรรมด้านสังคม เป็นที่ประชุมพบปะของครูทุกระดับ ตลอดจนผู้ที่อยู่ในวงการศึกษา เช่น ศึกษานิเทศก์ ผู้ตรวจการศึกษา มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
4. การประชุมกลุ่มวิชาชีพ คือการประชุมครูเฉพาะสายวิชา
5. บริการด้านขอขืมอุปกรณ์ สื่อการสอนต่าง ๆ ให้ครูขืมไปใช้
6. บริการด้านจัดทำสำเนาพกสื่อการสอนต่าง ๆ
7. ศูนย์วัสดุการสอนจะรวบรวมสื่อการสอนทุกประเภท ทั้งสิ่งพิมพ์ อุปกรณ์ เครื่องฉาย นิล์ม เทป บทเรียนสำเร็จรูป ฯลฯ มีที่ศึกษาเฉพาะบุคคล สถานที่ สำหรับฝึกทำสื่อการสอนง่าย ๆ พร้อมทั้งมีวัสดุบริการ
8. ศูนย์แสดงนิทรรศการ จัดแสดงนิทรรศการต่าง ๆ หมุนเวียนไป

สุนันท์ ปัทมาคม (2523 : 51-52) ระบุหน้าที่สำคัญ ๆ ของศูนย์วิทยบริการ สรุปได้ดังนี้

1. จัดการหาและดำเนินการผลิตสื่อการสอน
2. ให้ความช่วยเหลือในการคัดเลือกวัสดุสื่อการสอน
3. เก็บรวบรวมและสะสมวัสดุ สื่อการสอน
4. จัดแยกประเภทและหมวดหมู่ ตลอดจนทำบัญชีรายชื่อ
5. ให้คำปรึกษาและแนะนำผู้เรียนเป็นรายบุคคล
6. ให้บริการขืมและเก็บรักษา
7. ให้ความสะดวกในการติดต่อขืมวัสดุสื่อการสอนจากสถาบันอื่น
8. ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับวัสดุและสื่อการสอน
9. เป็นแหล่งรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เทคนิคและวิธีการในการปรับปรุงผลิตสื่อการสอน
10. ให้บริการซ่อมแซมวัสดุและสื่อการสอน และจัดดูแลรักษาให้คงสภาพพร้อมที่จะบริการ

วรกิต วัดเข้าหลาม (อ้างถึงใน มานิตา ศรีสาคร 2525 : 25-26) สรุปหน้าที่ของศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาไว้ดังนี้

1. สำรวจและประเมินค่าวัสดุทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ
2. เลือหาและจัดซื้อวัสดุทัศนูปกรณ์ที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับงาน
3. ผลิตอุปกรณ์การสอนตามความต้องการ
4. จัดแยกหมวดหมู่วัสดุทัศนูปกรณ์เพื่อให้ใช้สะดวก
5. เก็บและรักษาวัสดุทัศนูปกรณ์อย่างเป็นระบบและมีระเบียบ
6. จัดระบบการบริการให้จอง - ง่าย - รับ วัสดุทัศนูปกรณ์
7. บำรุงรักษา และซ่อมแซมวัสดุทัศนูปกรณ์
8. จัดบริการการให้คำปรึกษา แนะนำ และประชาสัมพันธ์
9. ให้การอบรมผู้สอน ให้รู้จักผลิตและใช้วัสดุทัศนูปกรณ์
10. ศึกษา ค้นคว้า วิจัยทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา
11. ติดตามและประเมินผลงานของศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาเป็นระยะ ๆ

จากการพิจารณาหน้าที่ของศูนย์บริการทางการศึกษาต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า หน้าที่สำคัญของศูนย์วิทยบริการ คือการเก็บรวบรวมสื่อการสอนทุกประเภททั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์ วัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนวิธีการและกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ โดยเน้นหลักในการให้บริการกับผู้ใช้เป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความต้องการ วัตถุประสงค์ที่อำนวยความสะดวกต่อการเรียนการสอนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

บุคลากรในศูนย์วิทยบริการ

เทย์เลอร์ (Taylor 1971: 178) กล่าวถึงเกี่ยวกับ การจัดบุคลากรใน ศูนย์สื่อการศึกษา (Instructional Media Center หรือ IMC) ว่า โครงการ IMC ต้องการบุคลากรมืออาชีพ และผู้ช่วยเฉพาะหน้าที่ในศูนย์สื่อการศึกษา ของโรงเรียนเมดิสัน (Madison school) ประกอบด้วยบุคลากรดังนี้คือ ที่ปรึกษาทางด้านห้องสมุดและวัสดุ ครูประจำครูปฏิบัติการ ผู้ช่วยทางด้านงานเสมียน เสมียนพิมพ์ดีด เด็กฝึกงานซึ่งเป็นนักเรียนที่ศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ส่วนที่ปรึกษาทางด้านห้องสมุด ผู้ช่วยงานเสมียน และ เสมียนพิมพ์ดีดจำเป็นต้องมีทุกโรงเรียน สำหรับเจ้าหน้าที่ด้านอื่น ๆ จะมีในโรงเรียนระดับมัธยมปลาย

ทริม (Trump 1973: 26) กล่าวถึง บุคลากรในศูนย์วิทยบริการ (Learning Resource Center หรือ LRC) ว่าจะต้องมีผู้ช่วยการสอน ซึ่งอาจจะเป็นนักศึกษาที่สละตัวแม่บ้านหรือครูที่เลิกเกษียณแล้ว ดูแลอย่างใกล้ชิด ผู้ช่วยการสอนไม่เพียงแต่จะช่วยให้ครูประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย และยังช่วยไม่ให้ครูสอนนักเรียนมากเกินไป จนผิดหลักศูนย์วิทยบริการ ผู้ช่วยเหล่านี้จะคอยตอบคำถามเด็กนักเรียน และดูแลอุปกรณ์ ช่วยประเมินผล ผู้ช่วยในศูนย์ ฯ จะแตกต่างจากบรรณารักษ์ตรงที่ผู้ช่วยจะเชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ๆ

มิลเลอร์ (Miller 1973 : 7-8) กล่าวว่าเจ้าหน้าที่ในศูนย์วัสดุการสอน มีลักษณะและคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญมีประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และมีวุฒิภาวะพอในการที่จะช่วยครูและนักเรียน ซึ่งเป็นปัจจัยมูลฐานที่จะทำให้โปรแกรมนี้มีประสิทธิภาพ
  2. มีทักษะความชำนาญ และความรู้เกี่ยวกับสื่อการสอนทั้งหมด
  3. มีความเข้าใจในการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก รวมทั้งหลักการเรียนรู้
  4. ให้ความช่วยเหลือทางด้านงานเสมียน
- คุณสมบัติเหล่านี้ จะทำให้เจ้าหน้าที่ผู้นี้มีอิทธิพลต่อการสอนเป็นอย่างมาก

เอ็ดเวิร์ด (Edwards 1973 : 119-126) กล่าวถึงคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่เจ้าหน้าที่ในศูนย์แหล่งวิทยาการ (Resource Center) จะต้องคุณสมบัติและมีหน้าที่ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ในศูนย์แหล่งวิทยาการ(Resource Center) จำเป็นต้องใช้ทักษะอื่น ๆ มากกว่าทักษะทางห้องสมุด
2. เป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ทั้งหมดมากกว่าเป็นเพียงบรรณารักษ์
3. ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกศูนย์และต้องทำหน้าที่ประสานงาน อำนวยการในการเลือกถือ ผลิต จัดเก็บ จัดการกับสื่อทั้งหมด
4. อำนวยการในการใช้สื่อเหล่านั้น
5. อำนวยการให้งานบริการของศูนย์แหล่งทรัพยากรให้เป็นไปอย่างมีระบบ โดยคำนึงถึงความต้องการของโรงเรียนในปัจจุบันและในอนาคตด้วย

ประโยชน์ของศูนย์วิทยบริการ

แมคกินนิสส์ (McGinniss 1971: 154) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของศูนย์วิทยบริการ (Learning Resource Center)

1. การที่มี ศูนย์วิทยบริการ และมีบุคลากรที่เหมาะสม จะช่วยให้ครูมีความสนใจมากขึ้น ในขอบเขตวิชาและการสอนของตน อันจะยังผลให้ครูให้การศึกษาแก่นักเรียนอย่างเต็มที่
2. ศูนย์วิทยบริการ จะช่วยให้นักเรียนสามารถใช้วัสดุ และเรียนรู้วิธีการใช้ โดยได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ และสามารถพัฒนาความสามารถของตนให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

นอกจากนี้ เอ็ดเวิร์ด (Edward 1973 : 119-126) กล่าวว่า ประโยชน์หลัก ๆ ของศูนย์แหล่งทรัพยากรซึ่งมักเกี่ยวกับโปรแกรมการเรียน และช่วยเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กให้ดีขึ้น ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะเรียน อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง

ส่วนมิลเลอร์ (Miller 1973 :7-8) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของศูนย์วัสดุการสอน (Instructional Material Center) ว่า

1. แก้ปัญหาการเรียนการสอน ได้โดยสร้างบรรยากาศอันส่งเสริมให้ครูได้ให้ความคิดสร้างสรรค์ และนำทรัพยากรทั้งหมดมาใช้ในห้องเรียนอย่างจริงจัง
2. ช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและมีประโยชน์มาก เนื่องจากครูสามารถหาสื่อการสอนทุกชนิดจากที่แห่งเดียวกันแทนที่จะต้องไปห้องสมุดและแผนกโสตทัศนวัสดุ
3. การรวมห้องสมุดและแผนกโสตทัศนวัสดุเข้าด้วยกัน ยังช่วยส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากสื่อการเรียนการสอนได้ดีขึ้น
4. มีผลต่อการแก้ปัญหาในเรื่องการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละระดับการเรียน ครู และนักเรียนสามารถนำวัสดุการเรียนที่หลากหลายนั้นมาใช้ได้โดยง่าย รวมทั้งรับคำแนะนำที่ดีในการเลือกและใช้วัสดุอุปกรณ์เหล่านั้น เป็นสิ่งจำเป็นที่จะสนองรูปแบบของความต้องการทางการศึกษาในปัจจุบัน

เทย์เลอร์ (Taylor 1973: 7-11) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของศูนย์วัสดุการศึกษาว่า

1. มีการเปลี่ยนแปลงการใช้สื่อการเรียนการสอน คือจะมีการใช้โสตทัศนวัสดุมากขึ้น
2. โรงเรียนจะผลิตสื่อการเรียนการสอนของตนเอง

3. นักเรียนจะต้องการคำแนะนำเพิ่มเติมในการหาข้อมูล
4. โรงเรียนจะได้ผลดีในการประหยัดจากการรวมบริการนี้ แต่จะมีบริการที่เพิ่มขึ้น และใช้ประโยชน์จากวัสดุอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บรากเก้น (Brakken 1971: 46-48) กล่าวถึงประโยชน์ของศูนย์การเรียนทางวิทยาศาสตร์ (Science Resource Center) ดังนี้

ปัญหาของระบบการเรียนแบบเก่า คือ วัสดุ อุปกรณ์ในการทดลองกระจายจัดกระจาย และสื่ออื่น ๆ เช่นหนังสือ นักเรียนทุกคนต้องมีไว้ประจำตัว แต่ศูนย์การเรียนวิทยาศาสตร์จะช่วยให้รวบรวมอุปกรณ์ทั้งหมดเข้าด้วยกัน จัดเป็นตำราเป็นของกลางให้นักเรียนทุกคนใช้ จะช่วยประหยัดงบประมาณได้

ศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

ในที่นี้จะให้คำนิยามว่า ศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา หมายถึง แหล่งที่เก็บรวบรวม และให้บริการสื่อทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และมีสื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับธรรมะและกิจกรรมในพระพุทธศาสนา

ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

จากการค้นคว้า เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ก็พบว่าพระพุทธศาสนา มีคุณประโยชน์อย่างมากมาย สามารถนำพระพุทธศาสนามาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้ ให้ลดน้อยลงไปได้ และการที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เราก็จะต้องมีการดำเนินงานจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาขึ้นมา ก็เพื่อที่จะรองรับคนที่จะมาใช้บริการ และสามารถกระจายไปได้อย่างทั่วถึง และการที่จะเผยแพร่ให้แพร่หลายและทั่วถึง เราก็อาศัยเทคโนโลยีการศึกษาและวิทยาการสมัยใหม่มาช่วยในการให้บริการ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ชนชาวไทยยอมรับนับถือด้วยความเลื่อมใสศรัทธา และด้วยความเคารพมาแต่โบราณกาลและสืบต่อมา โดยลำดับจนกระทั่งกาลปัจจุบัน

หลักการอันแสดงองค์คุณแห่งพระพุทธานามิดังนี้ (เนตรนที นาควัชระ, ปิณนท บุนนาค และจุลทัศน์ พญาอรานนท์ 2525 :101) คือ

พระพุทธานามมีพระบรมศาสดา ผู้ประกาศ ผู้บัญญัติหลักธรรมคำสั่งสอนปรากฏเป็นจริงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พระพุทธานามมีพระธรรมคำสั่งสอนคือลัทธิธรรมจรรยา และกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการกระทำ การปฏิบัติเพื่อบรรลุผลอันดีงามของสังคม คือ พระไตรปิฎก มีผู้สืบทอดรับเอาหลักธรรมคำสั่งสอนนั้นมาปฏิบัติประพฤติดำเนินกันต่อ ๆ มาผู้ประพฤติดำเนินกันมานั้น เรียกว่าพระภิกษุ พระสงฆ์ หรือนักบวช ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ในพระพุทธานามด้วย พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ดำรงอยู่บนพื้นฐานแห่งเหตุและผลอันเป็นสังขธรรม เป็นไปตามกฎแห่งกรรมชาติโดยแท้ เป็นศาสนาที่เชื่อถือได้ด้วยเหตุผลแห่งตน ความเชื่อในทางพุทธศาสนาส่วนใหญ่ จึงเป็นไปในลักษณะการพิจารณาเหตุและผลด้วยสติปัญญาของปัจเจกชนโดยแท้

ทองต๋อ กล้วยไม้ ณ ออยุธยา (2522: 260-280) ได้กล่าวถึงหลักการของพระพุทธานามไว้ว่า

หลักธรรมในพระพุทธานามนั้น มีหลักการเพื่อความริ่ใจดีชอบและปฏิบัติตามหน้าที่ เป็นไปเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีของผู้ปฏิบัติตามสภาพชีวิตนั้น ๆ มุ่งให้เกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น การที่มีเสียงว่าพุทธธรรมบางประการขัดขวางต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม จึงน่าจะเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนอย่างใดอย่างหนึ่งในเหตุหลายอย่างเช่น

1. ความไม่รู้แจ้งเห็นจริงเพราะขาดการศึกษาหรือศึกษามาอย่างตื้น ๆ
2. สภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ผลักดันให้นำมาอ้างเป็นเหตุผลให้ประพฤติดำเนินไปเช่นนั้น
3. ผู้สอน หรือผู้เผยแพร่สอนให้คลาดเคลื่อนไปจากหลักธรรมอันแท้จริง เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง
4. การยึดคิดแต่เพียงแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
5. ความมั่งง่าย ดีความให้เข้ากับความต้องการของประชาชน
6. สมองความต้องการของผู้มีอำนาจ
7. ยอมผ่อนตามอิทธิพลของความเชื่อถือเดิม หรือตามหลักลัทธิศาสนาอื่น

นอกจากนี้ เอมก ทินสือซ่า (2525: 14) กล่าวถึงการก่อตั้งสมาคมทางพระพุทธานามเผยแพร่ธรรมจะช่วยส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธานาม และเมื่อพระพุทธานามมั่นคงแล้วชาติก็จะมั่นคงตามมา

ด้วยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมประจำประเทศ มาช้านาน สังคมไทยทุกระดับจึงได้รับอิทธิพลของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นหลักปฏิบัติในสังคมไทย พุทธศาสนิก 4 ประเภท หรือเรียกว่านุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา หรือเรียกว่า บรรพชิต กับ คฤหัสถ์ สามารถปฏิบัติธรรม เพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาได้ทุกคน ผู้นำทั้งบรรพชิต (พระสงฆ์) และคฤหัสถ์ (ฆราวาส) ที่แสดงความเป็นห่วงสภาวะการณของพระพุทธศาสนา ได้รวมกันก่อตั้งสมาคมทางพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรม และส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุนี้ ในการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา นั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นและจะต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง จึงจะสามารถนำเอาศาสนามาใช้กับชีวิตประจำวันได้ ดังคำกล่าวของ ฯ พล ฯ รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยในการเปิดประชุมสัมมนา เรื่องการเรียนการสอนศาสนาในระดับอุดมศึกษา (ทบวงมหาวิทยาลัย 2527: 3) ตอนหนึ่งความว่า

ความสำคัญของศาสนาในด้านวิชาการนั้นก็คือ ศาสนาเป็นเรื่องที่ควรจะได้ศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจกันอย่างถูกต้องและทั่วกัน ทั้งนี้เพราะ ศาสนาเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้ง หากไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องแล้ว การนับถือและปฏิบัติศาสนาก็ย่อมไม่ถูกต้องตามไปด้วย ผลที่ตามมาก็อาจจะไร้ประโยชน์ หรืออาจถึงกับก่อให้เกิดโทษหรือความหายนะ ทั้งต่อตนเองและคนอื่นด้วย อย่างที่เราพูดกันโดยทั่วไปว่า ทำไปด้วยความหลงผิดหรือเข้าใจผิด ผลจึงออกมาในทางผิดอย่างเดียว

นอกจากนี้ความสำคัญของศาสนา ในการดำเนินชีวิตนั้นเกี่ยวข้องกับชีวิตของทุกคนอย่างใกล้ชิดอยู่ทุกวันที่เดียว เพราะศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจ กล่าวคือ ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคน ซึ่งเป็นตัวการสำคัญในการชี้แนะ หรือกำหนดวิถีการกระทำหรือพฤติกรรมของคนเรา คนที่มีศาสนาก็คือคนที่มีคุณธรรมและคนที่มีคุณธรรมก็คือคนที่มีจิตใจ ประกอบด้วยคุณธรรมนั่นเอง พฤติกรรมของผู้ที่มีคุณธรรมก็ ย่อมดำเนินไปตามครรลองของคุณธรรมซึ่งเป็นที่แน่นอนว่า ย่อมจะก่อให้เกิดแต่ผลดีมีประโยชน์ ไม่เป็นโทษเป็นภัยต่อใคร ๆ หรือต่อสังคม

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือที่เราพูดถึงกันอยู่ในทุกวันนี้ ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาระดับไหน ส่วนใหญ่หรือเกือบจะทุกปัญหา หากพิจารณาให้ดีหรือพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว ก็พบว่าล้วนมีรากฐานมาจากการขาดศีลธรรมหรือคุณธรรมของคนทั้งนั้น เช่น ขาดเมตตา กรุณา

ขาดสัจจะคือความจริงใจ ต่อหน้าที่การงาน ต่อครอบครัว ต่อสังคม ต่อประชาชน
ขาดขันติความอดทน ขาด ความยับยั้งชั่งใจ ประมาทเลินเล่อ ละโมบโลภมาก
ลาภมาตพยาบาทซึ่งกันและกัน เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ล้วนเป็นเรื่องของศีล
ธรรมหรือคุณธรรมในศาสนาทั้งนั้น

ปัญหาสังคม จึงเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความปรารถนาขั้นมูลฐานของประชาชนซึ่งมี
ผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนที่มีจำนวนมากพอสมควร และได้ก่อให้เกิดสภาวะอันไม่พึงปรารถ
นาขึ้นมาจนกระทั่งประชาชนทั่วไป มีความเห็นร่วมกัน ที่จะต้องกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด
เพื่อแก้ไขสภาวะดังกล่าว (อานนท์ อภาภิรม 2517: 98)

จากการศึกษาของ โสภกา ชูนิชัยกุล (อ้างถึงใน นโยบายและแผนพัฒนาเยาวชน
ระยะยาว 2524 หน้า 7-26) เกี่ยวกับสาเหตุที่เยาวชนในกรุงเทพฯ ๗ เทินทางศาสนา พบว่า

1. ที่ห่างจากการทำมฤตกรรมศาสนา เช่น ไปวัดฟังเทศน์ ทำบุญตักบาตรเพราะ
ทางบ้านไม่มีใครทำ นำเบื้อและไม่มีเวลา และเป็นเรื่องของผู้ใหญ่
2. ที่ไม่สนใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มทางพุทธศาสนา เพราะไม่เห็น ถ้าใจนำ เบื้อ
ไม่น่าสนใจ
3. ไม่เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ เมื่อทำผิดหรือทำชั่วเพราะสังคมที่เป็นจริงไม่เห็น
มีกฎเกณฑ์แน่ชัด เรื่องทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เห็นคนทำผิดแล้วได้ดีมีมากมาย จะให้เชื่อได้อย่างไร

นอกจากนี้ยังมีคำรายงานของอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในพิธีเปิดประชุม
สัมมนาทางวิชาการเรื่อง การเรียนการสอนศาสนาในระดับอุดมศึกษา (ทบทวนมหาวิทยาลัย:
2527:1) ความว่า "ศาสนาและศีลธรรมมีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของคน
ทั้งในส่วนตนและส่วนรวม เพราะการนับถือศาสนาทำให้คนมีศีลธรรมและคุณธรรม อันเป็นสิ่ง
อำนวยความสะดวกอย่างมหาศาลต่อการดำเนินชีวิต การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ"

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เราจะเห็นว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทย
เป็นอันมาก เพราะว่าปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นอยู่ทุกวันนี้ เกิดจากบุคคลในสังคมขาดคุณธรรม แต่
เราสามารถปลูกฝังคุณธรรมในพระพุทธศาสนาได้ โดยให้ศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาและทำ
ได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพด้วย ดังนั้นศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญและ
จำเป็นในการปลูกฝังคุณธรรม ซึ่งในสมัยโบราณเราก็มีวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม

ความสำคัญของวัด

จากการศึกษาของเนตรนวิศ นาควิษระ (อ้างแล้ว หน้า 254-296) ความว่า

วัดเป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนา ที่อยู่ควบคู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานานจนเปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางของสังคม แม้ว่าบางครั้งต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมลง โดยเฉพาะวิกฤตการณ์ครั้งสำคัญ คือ การเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าใน พ.ศ. 2310 ซึ่งทำให้บ้านเมืองและพระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมระส่ำระสายลงก็ตาม เมื่อมีการตั้งบ้านเมืองใหม่และจัดระเบียบของสังคมให้มั่นคงขึ้นในสมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์แล้ว ก็ได้มีการฟื้นฟูทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป... ทั้งนี้เพราะความสำคัญของวัดซึ่งมีมาแต่สมัยโบราณดังนี้

ประการแรก วัดเป็นสถาบันสืบอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวร เพราะเป็นที่รวมพระภิกษุสงฆ์ เป็นที่เก็บพระกรรมคัมภีร์และพระพุทธรูปซึ่งเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา จึงเท่ากับว่าเป็นที่เก็บรักษาสิ่งสำคัญทางพุทธศาสนาดังกล่าวให้คงอยู่ต่อไป รวมทั้งเป็นแหล่งเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้สังคมไทยด้วย

ประการที่สอง วัดเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมือง เพราะเป็นเครื่องแสดงว่าบ้านเมืองมีความเจริญมั่นคง จึงมีกำลังพอจะสร้างวัดได้ ดังจะเห็นได้จากความประณีตงดงามแห่งศิลปกรรมต่าง ๆ

ประการที่สาม วัดเป็นสถาบันสำคัญทางการศึกษาเป็นแหล่งอบรมความรู้และจริยธรรมให้แก่กุลบุตรโดยไม่จำกัดชาติกำเนิด บุตรหลานของชนทุกชั้นมีโอกาสได้รับการศึกษาที่วัดเช่นเดียวกัน โดยมีพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิและเมตตาธรรมเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทั้งด้านหลักธรรมและวิชาหนังสือให้ พร้อมทั้งทำการอบรมจรรยา มารยาท และเมื่อนิสัยใจคอให้อยู่ในคุณธรรมด้วย

บทบาทของวัดในอดีต

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ ออยุธยา (อ้างแล้ว หน้า 262) กล่าวถึงประวัติการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยไม่มีหลักฐานชัดเจนในขณะนี้ จึงสันนิษฐานได้ว่าวิถีการคงเหมือน

การเผยแพร่ศาสนาในสมัยพุทธกาล คือการออกไปหาประชาชน ซึ่งต้องใช้ความเพียรพยายามเป็นอย่างมาก จนกระทั่งการเผยแพร่ศาสนาได้รับผลสำเร็จอย่างกว้างขวางแล้วจึงเกิดสถาบันวัดและพระสงฆ์ขึ้น วัดจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และกลายเป็นศูนย์กลางของสังคม

บทบาทของวัดในอดีตส่วนใหญ่เป็นระยะช่วงก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ พอจะสรุปได้ดังนี้คือ (เนตรนวิศ นาควัชระ และคณะ อ่างแล้ว หน้า 255-288)

1. แสดงความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของบ้านเมือง
2. เป็นสถาบันในการสืบอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวร
3. ทางด้านการศึกษา
4. ในฐานะเป็นที่พึ่งของจิตใจ
5. ในการเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรมของชาติ
6. ในการให้บริการทางด้านสังคมสงเคราะห์
  - 6.1 การเป็นสถานที่ชุมนุมพบปะสังสรรค์
  - 6.2 การเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
  - 6.3 การเป็นศูนย์เยาวชนสำหรับเด็ก ๆ
  - 6.4 การเป็นโรงศาล
  - 6.5 การเป็นที่พักแรม
  - 6.6 การเป็นสถานพยาบาล
  - 6.7 การเป็นสถานที่ทำปณิธาน

บทบาทของวัดในปัจจุบัน

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าวัดในสมัยอดีตเป็นศูนย์กลางของสังคม เมื่อความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศไทยประมาณ 100 กว่าปีแล้ว โดยเริ่มที่กรุงเทพฯ ก่อน ทำให้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนไป ซึ่งเป็นผลให้บทบาทของวัดเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม บทบาทและฐานะของสถาบันพระพุทธรศาสนาที่ค่อยเสื่อม ๆ ลง แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ศาสนาก็ยังเป็นสถาบันของสังคมที่จะขาดไม่ได้ (ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อรุณยา อ่างแล้ว หน้า 265) บทบาทของวัดในสมัยปัจจุบันเกี่ยวข้องกับศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนา คือ จะเป็นสิ่งที่แสดงถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการศูนย์วิทยบริการอย่างแท้จริง เพราะว่าศูนย์ ๆ อาจจะเข้ามาทดแทนบทบาทของวัดในสมัยปัจจุบันที่ขาดไปได้

โดยย่อของวัดในปัจจุบันมีดังต่อไปนี้คือ

1. บทบาททางการศึกษา
  - 1.1 บทบาทในการให้บริการทางการศึกษาโดยตรง ได้แก่
    - ก. โรงเรียนสอนพระภิกษุสงฆ์และสามเณร
    - ข. โรงเรียนสำหรับฆราวาส
    - ค. โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
    - ง. สำนักปฏิบัติธรรม
  - 1.2 บทบาทในด้านการให้บริการการศึกษาโดยทางอ้อม แบ่งออกเป็น
    - ก. การเผยแพร่ธรรมะ
    - ข. การให้บริการทางห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์
2. บทบาทในการให้บริการทางด้านสังคมสงเคราะห์
  - 2.1 การเป็นสุสานและฌาปนกิจสถาน
  - 2.2 การเป็นสถานสงเคราะห์
  - 2.3 การเป็นศูนย์สาธารณกุศล

ในที่นี้จะเน้นบทบาทในการให้การศึกษาโดยทางอ้อม คือ การเผยแพร่ธรรมะ การให้บริการทางห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์

ก. การเผยแพร่ธรรมะ ได้แก่การแสดงกรรมเทศนาในวันสำคัญทางศาสนา และวันกัมมัสสวนะ (วันพระ) การจัดการสอนพระอภิธรรม การอบรมพระภิกษุสงฆ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น การส่งพระธรรมทูตไปจาริกเผยแผ่ และสงเคราะห์ประชาชนชั่วคราวประมาณ 1-3 เดือนในระยะฤดูแล้งในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ งานคหกรรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ การเผยแผ่ทางวิทยุ และโทรทัศน์ การผลิตสื่อต่าง ๆ แล้วฝากไว้ตามที่ตั้งต่าง ๆ การออกวารสารและนิตยสารเผยแผ่ธรรม และการเผยแผ่ธรรมนอกประเทศด้วยการตั้งวัดไทยในต่างประเทศ เช่น วัดไทยที่พุทธคยา ในอินเดีย วัดพุทธปทีป ในกรุงลอนดอน ตลอดจนการตั้งโครงการอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 เป็นต้น

ข. การให้บริการทางด้านห้องสมุด และพิพิธภัณฑ์ การให้บริการทางห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์นั้นคือเป็นการสงเคราะห์ทางการศึกษา และก่อให้เกิดความประทับใจและภาคภูมิใจในชาติบ้านเมือง โดยผ่านทางวัดที่มีคุณค่าทางศาสนากับทั้งเป็นการรักษามรดกทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าของประเทศไทยให้มีอยู่สืบไปด้วย บทบาทดังกล่าวนี้เป็นบทบาทดั้งเดิมที่มี

มาแต่โบราณจนเป็นจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาจน ถึงปัจจุบัน และได้มีการนำมาปรับให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน เช่น การจัดห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นระบบตามแบบสากล

นอกจากนี้ยังมีการให้บริการห้องสมุดซึ่ง เป็นกิจกรรมที่เป็นมรดกตกทอดมาจากพระอริยสาวกผู้สืบทอดอายุพระศาสนาเมื่อ 2,000 ปีมาแล้ว โดยจุดประสงค์ที่ต้องการจารึกพระธรรมวินัยลงในใบลาน เรียกว่า "คัมภีร์พระไตรปิฎก" เพื่อถ่ายทอดคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากการท่องจำสืบทอดกันมาเท่านั้น พระไตรปิฎกทำให้พระธรรมคำสอนสามารถถ่ายทอดไปยังพระอารามที่อยู่ห่างไกลได้ พระไตรปิฎกนี้จะได้รับการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีในห้องสมุดทางศาสนา สำหรับในประเทศไทยนั้น ตามวัดเก่าหลายแห่งมีการสร้างห้องสมุดทางศาสนา โดยเป็นห้องสมุดที่เกิดขึ้นคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นยอดแห่งบรรณสารทั้งปวง เรียกว่า "หอพระไตรปิฎก" หรือ "หอไตร" โดยสร้างไว้ในเขตพุทธาวาสซึ่งถือเป็นเขตสำคัญที่สุดของวัด อย่างไรก็ตามในปัจจุบันแทบจะไม่ปรากฏความสำคัญของหอไตรเพราะได้มีการตัดหอไตร ออกจากกิจการของห้องสมุด และห้องสมุดที่สร้างขึ้นใหม่นั้นอยู่เป็นเอกเทศต่างหากแทนที่จะดำเนินการสืบทอดจากหอไตร

ส่วนพิพิธภัณฑ์นั้น วัดเป็นแหล่งรวมศิลปวัตถุและของมีค่าต่าง ๆ ซึ่งแสดงถึงศิลาวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ยังเป็นคลังวัสดุทางศาสนาที่รวบรวมเอาวัตถุสิ่งของที่มีค่าที่ประชาชนบริจาคไว้ด้วย ดังนั้นวัดจึงเป็นศูนย์กลางทางด้านศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ผลจากการสำรวจเนตรนวิศ นาควิษระ และคณะ (2525: 293) พบว่า วัดในกรุงเทพมหานครที่มีห้องสมุดในปัจจุบัน มีจำนวน 44 วัด คิดเป็นร้อยละ 12 ของจำนวนวัดทั้งหมด กล่าวได้ว่า ห้องสมุดทางศาสนามีส่วนสำคัญในการศึกษาทางก้อมแก่ผู้สนใจที่จะไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยเฉพาะพระภิกษุ สามเณร ทั้งพระที่เป็นนักศึกษา และพระอาจารย์ ตลอดจนจนนิสิต นักศึกษา อาจารย์ และนักวิชาการของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ สนใจการศึกษาค้นคว้า และทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องราวทางศาสนา รวมถึงประชาชนผู้สนใจในเรื่องทางศาสนาโดยทั่วไปด้วย

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน วัดที่มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์โดยตรงมีอยู่ 3 วัด และเป็นวัดที่อยู่ในเขตพระนคร ทั้ง 3 วัด นับได้ว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับวัดและประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นเวลาอันสมควรแล้ว และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องริบเร่งจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นโดยเร็ว เพื่อที่จะช่วยในการแก้ไขปัญหาสังคมให้หมดไปจากประเทศไทย แล้วความสงบร่มเย็นก็จะกลับมายังประเทศไทยของเราอีกครั้งหนึ่ง